

Qui cum videret eorum silentium, subiunxit : Si vestri non possunt respondere rationibus nostris, quid obstat cur non omnes simul conveniamus in eadem fide? Tunc murmurantibus illis, de sua fide securus in Domino addidit : Si rationes nostræ non possunt illos convincere, non dubito quin Deus fidem nostram miraculo confirmet : jubeat sublimitas vestra ut tam illi quam nos eamus ad sepulcrum hominis Dei Justi, et interrogemus illum de nostrâ fide ; similiter et Bonifacius de sua : et Dominus pronuntiabit per os servi sui in quibus complaceat. Rex attonitus annuere videbatur ; sed inclamare cœperunt Ariani, et dicere se pro fide sua manifestanda facere nolle ut fecerat Saul, et ideo maledictus fuerat ; aut recurrere ad incantationes et illicita ; sufficere sibi se habere Scri-

pturam, quæ sit fortior omnibus præstigiis, et hæc semper repetentes, et boantes potius quam vociferantes, rex, qui jam surrexerat, accipiens per manus domnum Stephanum et domnum Avitum, duxit eos usque ad cubiculum suum ; et cum intraret amplexus est eos, dicens ut orarent pro eo. Cognoverunt quidem illi perplexitatem et angustias cordis ejus, sed quia Pater eum non traxerat (Joan. vi, 44), non potuit venire ad Filium, ut veritas impleretur : *Non est volentis, neque festinantis, sed miserentis Dei* (Rom. ix, 16). Et ex ea die plurimi Ariani ad pœnitentiam venerunt, et post aliquot dies baptizati fuerunt, et magnificavit Dominus fidem nostram per intercessionem domni Justi in conspectu omnium.

SYMMACHI PAPÆ AD AVITUM VIENNENSEM EPISCOPUM EPISTOLA.

(Hanc epistolam edemus cum et Symmachi papæ opera.)

SERMO BEATI AVITI,

FERIA TERTIA IN ROGATIONIBUS.

(Ex mss. majoris Carthusiæ.)

Legimus in historia Regum quemdam celebrem prophetarum, exiguo superni pastus alimento, multis diebus iter longissimum sine ullo adminiculo cibi terrestris egisse ; adeo divini beneficii virtus in corpore humano sequestrata infirmitate prævaluit. Comparatio autem modo hæc in sermone non causa est. Sic ergo etiam nobis annum quoddam iter actionum, casuum, timorum diversitate currentibus, quidam qui nos inter ista confortet Rogationum veluti cœlo porrectus sumitur panis : cujus fortitudo atque salubritas non solum inopiam præteritæ sterilitatis suppleat, verum etiam periculum famis ab spiritu nostro non in pane solo, sed in verbo Dei vivente secludat. Quod si quisquam Rogationes nostro sæculo institutas mirretur, quas tantis ante temporibus Ecclesiarum multitudo nescivit, constat hunc posse et muneribus redemptionis, quæ mundi ævo jam pene consumpto in sæculorum fine adfuit, derogare. Viderit quis certe quid sentiat, qualitatem medicaminis rideat furibundus, nesciat desperatus, cæterum frequenter expertus. Sed quis est iste sic ad integrum sanus, ut medicinæ non egeat, ut nulli ægrotantis animæ morbo succumbat, ut non aut cupiditate ardeat, aut avaritia palleat, aut invidia liveat, aut superbia tumeat, aut iracundia caleat, aut obloquio pruriat? Si quis ergo ex his alicujus tædii sibi conscius est qui cuncto

tempore pœnitentiam debet, non renuat triduum. Quod etiam pleno ordine atque digesto prophetia quæ lecta est, si gradibus suis replicetur, insinuat, sic a principio sermonis exorsa : *Vos, inquit, cognovi ex omnibus cognationibus terræ* (Amos iii, 2). Hic statim se Judæorum populus, in quamdam rapinam non amore, sed ambitione præcipitat, ut ad divinæ familiaritatis notitiam præ omnibus videatur ascitus. Sed desistat hinc opportunitas obstrependi, quia potius sub judicio rationis de proprietate sermonum causarum certa metienda sunt. *Vos cognovi, non dixit Inter omnes, sed Ex omnibus cognationibus terræ. Qui sunt autem qui acquiruntur ex omnibus cognationibus terræ, nisi qui ab universitate gentium in unum redacti sunt ex diversis mundi partibus unus populus, et de multis membris sub Christo capite unum corpus?* Cui postmodum vocationi agnoscendæ atque prædicandæ beatissimus Petrus per mentis stuporem defixus vidit linteum quoddam cœlo descendere, quod quatuor angulis sinu turgente submissum, omne genus animalium cum volatilibus atque reptilibus continebat, communitusque ut necessariæ refectio quod vellet ipse mactaret ; appetitum quidem talem, cum talis ciborum modus præcipiebatur, per observantiam legalem exhorruit ; sed mox ad eum sermo divinus, *Quæ Deus, inquit, mundavit, tu immunda ne dixeris*

^a Forte is.

^b Hic locus manifeste depravatus, tametsi sensus sit obvius. Dicit Avitus falli Judæos, qui verba Amos de se interpretarentur, cum ex judicio rationis potius

quam ex vocum proprietate ea metienda sint. Nam si litteram sequamur, hæc quidem de filiis Israel ; si judicium rationis, de Christianis vere et proprie dicuntur.

(Act. x, 15). Atque ille, *In veritate*, inquit, *comprobat*, quia non est personarum acceptio apud Deum; sed in omni populo et gente qui timet Deum et voluntatem ejus facit, acceptus est illi (Ibid., 34). Tunc ergo qui cogniti sunt ex omnibus cognationibus terræ vides, nempe prophetis atque apostolis, qua unitate conveniat. Hoc est profecto, quod etiam nunc lectio ait: *Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis* (Amos iii, 3)? Convenit autem duobus, Christo et Moyse, quia de isto ille scripsit. Convenit legi et gratiæ, quia..... illa districtius imposuit, ut pretiosus ista laxaret. Convenit veritati et prophetiæ, quia ista peperit quod illa concepit. Apud Judæos ista duo non pariter ambulant, ideo non concordant. Inter ipsa enim duo Testamenta quasdam minutias ponunt. Ad unum verum Deum nisi uno itinere non itur. Certe si propter quascunque alias causas potest diverso, adverso non potest. Apud nos vero ista duo pariter junguntur atque conveniunt. Est tamen in hoc prophetæ verbo etiam quod personaliter accipi queat, si dualitas ipsa quam convenire necesse est, sit primum in homine uno, sit deinde in genere humano. Spiritus enim noster et corpus nostrum ex disparis substantiæ qualitate compacta sunt. Quæ duo viam hujus sæculi currere nullatenus queunt, nisi inter se custodia divinæ ordinationis lege consenserint. Si enim non subiaceat spiritus carnis, sed ad refrenandam concupiscentiam cedat potius menti caro, ducit duos pariter concordia rationis per viam legis ad patriam æternitatis. Si autem dum per hujus sæculi iter curritur, spiritu retardante, animam caro prævenerit, et facultatem viæ, permissa sibi peccati libertate, præcluserit, deserit ipsa currendi æqualitas, quæ homini a Creatore præcipitur, et incipit impedita lege mentis perire, et superexaltare lege corporis, nec jam duo pariter pergunt, ibi unum jacet et aliud premit. Et hoc, quod magis dolendum est, non tam ignavis subreperunt, quam dominantur allisis. Docet hoc sermo qui sequitur: *Leo*, inquit, *irruit, quis non timebit? Dominus locutus est, quis non prophetabit* (Ibid. 4)? Peccatum longe apparet, quare non fugimus? Scriptura prope clamat, quare non credimus? Quis est leo rugiens, nisi de quo apostolus dicit, quia *adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens devorare vos* (I Petr. v, 8)? Facit furoris incontinentia, ne tacens discubitet qui rugitum longe præmittit: sed audit rugitum, et non cavet qui præcepti conscientiam secum fert ad exordia peccati, confestimque rabido invaditur morsu, nisi præmisso terretur auditu; quod revera nec absurde conjecimus, nam statim in consequentibus qualitas ipsius morsus ostenditur: *Quomodo*, inquit, *si eruat pastor de ore leonis duo crura ovis, aut extremam partem auriculæ* (Amos iii, 12). Pastor nobis procul dubio ille est bonus qui, relictis nonaginta novem ovibus, unam

vagam non deservit inquirere. Operæ pretium autem est diligentius intueri, quod illas nonaginta novem quas iste pastor in montibus reliquit, manifestate in carne, non deseruit permanens in nativitate. Angelorum enim in cœlesti altitudine gloriantium, qui utique jam errare non possunt, evidenter gerunt figuram. Leo enim de quo supra diximus, post illam proprii casus ruinam qua consortium Divinitatis affectans, etiam homine miserior factus est, dum dedignatur esse inferior Creatore, omnis archangelicæ potestatis dignitate nudatus est. Sed huic tamen quantumcumque potestatem cœlestium ministrorum, ne solus perire, casu suæ dejectionis innexuit. Et his hoc tamen de illo eminentis creaturæ vigore nunc superest, ut damnationem futuram jam patientes dum præsciunt, cum vivendi meritum perdidit, et ipsum saltem moriendi remedium habere non possint. Ah illo itaque, ut dixi, casu quisque in amore conditoris sui et angelicæ beatitudinis honore permansit, ulterius seduci non potuit, ac proinde nec periclitari; et factum est in principio de angelis quod de hominibus in fine faciendum est, ut evolutus scilicet salutis et perditionis cursus exacto impletoque numero terminetur. Iste ergo supernæ celsitudinis oves reliquit pastor bonus, et venit ad illam unam ovem perditam, in cujus signatione jacebat genus humanum, et illam quæ ab isto leone corrosa per se ascendere ad illas nonaginta novem non poterat, suis humeris vexit, quia in suo corpore sublevavit: et quando cum homine carnis assumptæ ad superna cœlorum rediit, eandem utique quæ de paradiso erraverat, angelis retulit. Quocirca jam patet qui sit pastor qui liberat duo crura et partem auriculæ, et qui sit leo qui reliquum devorat: hoc est, iste Christus, ille diabolus. Omnia vero utcumque consideratione carnali, videamus quæ sit minima pars corporis quæ devoranti legitur remansissæ. Neque enim puto quod ille pastor bonus rem tam dilaceratam et pene consumptam tanto studio vellet eruere, nisi particulæ ipsi adhuc aliquid palpitantis vitæ inesse cognosceret. Ovis ista, sicut jam prolocuti sumus, quicumque peccator est utique, si de caulibus se protegentibus evagatus suoque vitio incursum bestiam, cum a pastore declinavit. Dum enim ambulat per deserta, hoc est, dum cogitat inania perituraque, occurrit illi diabolus, et cogitationem ejus morsu pestiferæ persuasionis invadit. Qui cum jam concupiscentiam captivi hominis in potestate habere cœpit, priorem quodammodo ejus partem vorax laniator absorbit. Et tamen si concupiscentiam et definitionem peccati non sequatur effectus, liberantur quasi duo crura, hoc est, pars posterior quæ adhuc comesa non fuerat. Nam etsi quosdam priores suæ cogitationis pedes per concupiscentiam in fauce leonis amisit, et residuos quos ad effectum non deduxit operis gressus a misericordia pastoris eripuit.

^a Hic respexisse videtur Avitus ad illum canonem concilii Neocæsariensis: *Si quis concubita muliere, etiam concubitus ejus desiderium habeat, non autem subsequatur effectus, manifestum est eum per divinam*

gratiam fuisse liberatum. Ita in vetusta canonum versione quæ Aviti ævo Latinarum Ecclesiarum in usu fuit.

• Animadvertendum est tamen quod illius se miscuit corporis portionem ^b extremi auriculæ quæ videtur superesse liberaverit. Postquam enim dixerat, *quomodo si eruat pastor duo crura*, addidit et *extremam partem auriculæ*. Auris ergo nostra est obedientia nostra: nam cum precamur et respiscimus, primam istius auris partem leo devorat, novissimam pastor • solvat. Prima pars auriculæ est *Non concupiscas*. Ista jam deglutita est, quia cogitatio concupivit. Sequens pars est, *Post concupiscentias tuas non eas*. Itaque si malum quod concepimus cogitatione, opere non impleamus, priore parte obedientiæ vulnerata, et illa quæ extrema est ab ore leonis eruitur. Quomodo? Utiq; per pœnitentiam et correctionem.

• Quæ multipliciter lectio ipsa per totum a Domino revolvente, quæ et qualia passi necdum respiscamus: *Misi in vos indigentiam panum, s'uporem dentium; percussit vento urente* (Amos iv, 6). Indigentia panis est, ut sciamus quod cum a Domino receditur, non est unde vivatur. Stupor autem dentium unde contrahitur? puto convenire illud quod Salomon quodam loco ait, dum comparationem poneret dicens: *Sicut uva acerba denti' us noxia est*. Uva autem acerba est præmature occupata promissio et contenta cum differtur temporis plenitudo. Nam ut dulcedinem et suavitatem quæ nobis in æternitate promittitur, in hoc mundo habere velimus, immaturum satis atque acerbum est. Hujus uvæ adhuc asperæ viridisque non vinum, sed virus intra paradisum Adam in sui nostrique perniciem digestavit; et quia parentes comederant uvam acerbam, dentes filiorum obstupuerunt. Sed prævidens Ezechiel originale debitum Christo solvente vacandum, sic ait: *Vivo ego, dicit Dominus, si erit ultra proverbium illud in Jerusalem: Patres comederunt uvam acerbam; obstupescunt dentes filiorum* (Ezech. xviii, 2). Jam tibi non nocet quidquid esset Adam quod concupivit superbe, quod præsumpsit illicite, quod desideravit incaute; tu tibi de tuo esu stuporem dentium metue, tu tactum appetitus ab inutili aviditate restringe. Desideras uvam acerbam, sed sustine maturitatem promissionis. Non tuo sæculo delectatio ista debetur. Si dulcem quæris, expecta cœlestem; si humanam appetis, patieris immitem. Quæ est autem mundi gloria, nisi ipse quem infra dicit, ventus urens? cujus etiam si lenitas delectat homines, terror tamen percudit amatores: *Et quia nec sic redistis ad me, dicit Dominus, nunc* • (*præparare in occursum Dei tui Israel* (Amos iv, 10)). Dicit quidem Paulus apostolus (1 Thess. iv, 16) ubi Redemptoris describit adventum, qualiter raptemur ad nubes obviam Christo in aera; hic tamen puto oc-

^a Locus corruptus.

^b Forte *extremæ*.

^c Forte *servat*.

^d Locus corruptus.

• Hic ansulis inclusa retulit Florus magister Ecclesiæ Lugdunensis diaconus in Expositione in Epistolas S. Pauli, quam ex scriptis decem sanctorum Patrum concinnavit, sed ea citat tanquam ex sermone die primo Rogationum, cum titulus in manuscripto

A cursum istum ad alium pertinere. Nam et hic viventes quasi occurrimus Deo, si præceptum quod porrigitur amplectamur; et quia paratus est ille ad ignoscendum, occurrat ei correctio ad pœnitendum. Sed et quicumque propter amorem æternæ vitæ non solum ab illicitis abstinere, verum etiam a licitis se coerces, sponte occurrisse judicandus est. Nam ut exempli gratia unumquodcunque dicamus, adulterio generaliter interdicto, simplex conjugium lege permittitur; cui tamen virginitatis nitor sine comparatione præfertur: unde *qui dat nuptum virginem suam bene facit, et qui non dat melius facit* (1 Cor. vii, 38). Hoc ergo de omni debemus observatione sentire: qui male facit, fugit; qui bene, exspectat; qui melius, occurrit). Jam vero post multas et piissimas admonitiones quæ profectui nostro B etiam secundum litteram constant, convenienter Rogationes nostras in ipsius lectionis fine describit, dicens: *In omnibus plateis et viis sit planctus* (Amos v, 16). Viæ istæ et plateæ actus nostros significant, per quos humanam conversationem mortalitate decurrimus. Viæ minora delicta, plateæ vero latiora peccata sunt, quæ ad illam amplam et spatiosam mittunt quæ ducit ad perditionem; et multi sunt qui inveniunt eam. Per angustam vero semitam itur ad illum de quo prædixit propheta, quod vocem ejus in platea nemo audivit, cujus utique verbum in peccati libertate non sonuit. Ergo in ista platea quia est noster actus, sit noster et planctus: quem tamen planctum non confusum esse tumultuarium esse debere testatur sermo subjectus, *Vocabit, inquit, agricolam ad luctum, et ad planctum eos qui sciunt plangere* (Ibid.). Cernis nempe quod istud plangere non omnes sciant, sed illi tantum vocandi sunt qui noverunt. Agricola est, qui isto pœnitentiæ luctu et compunctiois affectu terram, id est substantiam suam spinis purgat, præceptis edomat, lacrymis rigat, humilitate fecundat, semine ditat, fruge multiplicat. Enimvero secundum statum calamitatis humanæ, nullus est qui plangere nesciat, quippe est ita generatio, ut etiam ille qui non noverit aliud, istud noscat, ut ipsa quoque intrans hunc mundum nova ætas infantium primam vocem fletu erumpens, quasi quodam vaticinio calamitatum careat omni sensu, planctum quem adhuc non habet in scientia, jam tamen afferat in natura, et sine ullo doctrinæ adminiculo ipsa inchoatio discriminum pariat magisteria lacrymarum. Quæ cum ita sint, quæramus secundum spiritum quæ distantia sit inter eos qui sciunt et illos qui nesciunt flere. Nam prout sunt genera et ordines hominum, istam scientiam flere habere singuli debent. Alia regi, alia subjecto, alia peccatori, alia justo causa lacrymarum. Quemdam Parthicum regem ^f sæcularis nostro præferat feriam 3 Rogationum.

^f Id de Xerxe Persarum rege refert Herodotus lib. vii, sed paulo aliter: *Et cum intueretur Xerxes, inquit, omnem Helespontum navibus obductum, omnia littora atque Abydenorum pl. na hominibus referta, ibi se beatum esse jactavit, et post hæc lacrymas fudit. Quod animadvertens Artabanus ejus patruus..... his verbis interrogavit: Quam diversa, rex, inter se nunc facis et dudum dixisti, qui te beatum dixeras nunc la-*

historia refert, inspecta ^a post victoriam de eminentiore loco numerosissima sui exercitus multitudine, lacrymasse; qui mox a satrapis, quæ in tali beatitudinis causa flendi esset interrogatus; istam, inquit, multitudinem lugeo, quæ quamlibet victrix, intra non multos annos omnino naturæ lege finienda est. Si ad sæcularem sapientiam ^b ..... ecce lacrymas dignas rege mundano, quam libet etiam Christiano principi conveniret post triumphos de morte magis quam de culmine cogitantem non tumere, sed plangere: quid si causa præsentem istum ^c religiosi principis fletum testem sciamus, cum David ille virtute magnus, potestate præditus, pietate præcelsus, inter aurea sarta gemmataque diademata, cælestis regni coronam instantissimo æstu ferventis desiderii suspiraret, *Quando veniam, dicens, et apparebo ante faciem Dei mei (Psal. XL, 3)?* Nunquid non lacrymas suas habuit panes die ac nocte, dum dicebant illi per singulos dies: *Ubi est Deus tuus?* quod ei certe dicebat, non negare compellens persecutor æternus, sed videre concupiscens animus suus. Loquebatur enim sibi spiritus cælestibus intentus, *Ubi est Deus tuus? Quando veniam et apparebo ante faciem ejus?* Si decuerunt igitur regem sanctum lacrymæ tales, quid nunc de ipso sanctorum Sancto dicamus, qui quatruiduano funeri antequam resuscitandi virtutem ostenderet, flendi impendit infirmitatem? In summo itaque gradu conveniunt tales lacrymæ Redemptori. Multum namque illic ipse deflevit. Ibi Adæ peccatum; ibi peccati stipendium, mortem; ibi Lazarum, hoc est genus humanum; ibi defunctum Rapide oblectum, id est duritiam qualitatis; ibi lacrymosos consolatores, id est incredulitatem resurrectionis; ibi quartam diem venisse defuncto: quæ quatuor accidunt peccatoribus in animarum funere conelamatis: prima cogitandi malum, definiendi secunda, perpetrandi tertia, quarta in crimine perma-

crymas fundis! Et ille, reputantem me, inquit, quam brevis sit omnis humana vita, subiit horum miseratio; quorum cum tot sint, nemo ad centesimum annum supererit.

^a Imo nondum pugnaverat Xerxes, nec trajecerat in Europam.

^b Deest hic aliquod verbum, forte respiciamus aut

nendi. De quarto omnes nos per Lazarum recurrentes, ut resuscitemur, non solum miserendi dulcedo, sed etiam flendi opus est amaritudo. Post hæc quia tali magisterio etiam nos docuit plangere, discernamus scientiam imperitiamque lacrymarum. Ecce hodie ad ecclesiam conveniunt multi, si quicumque semetipsum in oratione prosternens cœpit quanto libet fletu aliquid quod ad sæculum pertineat orare, aut conversationis mundanæ felicitatem, aut inimicorum mortem, aut divitiarum amplificationem, aut vitæ hujus longitudinem, aut honorem sæcularium dignitatum: nunquid non hujuscemodi lacrymæ docent hominem nescire quid plangat, quas inutiles satis imperitasque procul dubio perdidit, quoties sic profudit? Quod non tam miserum, quam si ea flendo ille sibi petat tribui, quæ multi Deum nescientes sine ullis precibus peccando videntur adipisci. Econtra vides alium ingemiscemem et clamantem: Domine, propitius esto mihi peccatori, plangere vitam malam, quærere bonam, iisdem lacrymis quibus irrigat stratum, lavare delictum, ostendere Deo in gemitibus imbecillitatem carnis, ardorem mentis, horrorem mortis, amorem resurrectionis. Illic plangendi peritus, hic doctissimus flendi est. Non cadit in terram lacryma talis, quia commendata est Deo, cui dicitur: *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo (Psal. LV, 9)*. Postremo quoniam si Rogationes nostræ rite solvuntur, sine planctu nequeunt expediri, scientiam plangendi quam potero brevissime discernam. Maxima peritia est hic impendi fletum, ut sanari possit quem supra diximus dentium stupor, quam illic servari ubi nunquam finiendus est dentium stridor. Nam illis dicitur: *Væ qui nunc rident, quia lugebunt flebuntque; istis autem: Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis et gaudebitis, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.*

quid simile.

^c Religiosum principem hic vocat, quem paulo ante regem mundanum appellaverat, quod sane mirum videri non debet, cum Gallienus imperator *δσιώτερος και φιλοθεώτερος*, religiosissimus Dei que amantissimus magno Dionysio Alexandrino sit dictus apud Eusebium lib. VII Hist. eccles., cap. 23.

ANNO DOMINI CCCCXCVI.

JOANNES DIACONUS

(Ex Bibl. Galland.)

PROLEGOMENON.

1. Joannis S. R. E. diaconi epistolam ad Senarium ^Dignoramus. Hanc epistolam erimus ex vetusto codice Christianæ reginæ, qui olim fuit monasterii nostri Ferrariensis. In ea quædam occurrunt observatione digna de ministro confirmationis; de septem altaribus, sab-

(a) M. bill. Mus. Ital. tom. I, part. 2, pagg. 69-76.

(b) Id. ibid. pagg. 76 seq.